

ПРОБЛЕМИ ТЕХНІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКІЙ ПЕРІОДИЦІ МІЖВОЄННОГО ЧАСУ

© Андрій Воробкевич, Михайло Соколовський, 2002

Представлено огляд термінологічних проблем у західноукраїнській технічній періодиці 1920–39 років.

The survey of terminological problems in West-Ukrainian technical reviews between 1920 and 1939 is presented.

У Західній Україні в міжвоєнний час суто технічним періодичним виданням був журнал Українського технічного товариства у Львові "Технічні вісті". Статті технічного змісту з'являлись і в популярно-науковому і літературному ілюстрованому місячнику "Життя і знання", що видавався товариством "Просвіта" у 1927–1939 роках. Окремі статті з технічної тематики друкувалися в кооперативних, господарських та фахових часописах, таких як "Торговля і Промисл", "Господарсько-Кооперативний Часопис", "Світло і тінь", "Кооперативна Республіка", "Сільський Господар", "Кооперативне Молочарство", "Український Агрономічний Вісник".

Однак термінологічній тематиці найбільше уваги приділялося у журналі "Технічні вісті". Уже в першому номері цього журналу, який був виданий на гектографі в 1923 році, з'явилися дві великі статті, присвячені українській технічній термінології. Це – реферат на Другому загальному з'їзді українських інженерів у Львові, що відбувся 26 квітня 1923 року, визначного математика Миколи Чайковського, сина відомого письменника Андрія Чайковського під назвою "Завдання української наукової і технічної термінології", та присланий з УРСР на цей з'їзд реферат члена Українського технічного товариства у Львові (УТТ), видатного термінолога Тадея Секунди "Дещо про російську та українську технічну термінологію".

З 1925 року журнал "Технічні вісті" почав виходити регулярно. І вже в числі 1 за січень 1925 року в замітці "Від редакції" вказано, що журнал серед програмних завдань має мету "Доповнювати і збирати українську технічну термінологію". До чільних авторів "Технічних вістей" [1; 2] належав визначний вчений металург Іван Фещенко-Чопівський, колишній міністр урядів Української Народної Республіки (УНР), який на той час був професором у Гірничо-Гутничій Академії в Кракові. Він очолював Науково-технічну комісію Наукового товариства імені Т.Шевченка (НТШ) від 1926 року, а також був членом УТТ [3]. Матеріали праці Науково-технічної комісії висвітлювалися в журналі "Технічні вісті". Іван Фещенко-Чопівський зробив значний внесок у формування української термінології, зокрема в галузі металургії та металознавства. Організаційним питанням термінологічних досліджень присвячена стаття інженера-хіміка Івана Кандяка [4], який з 1926 року став відповідальним редактором, а в 1930–33 роках був головним редактором "Технічних вістей". Крім того в цьому журналі в 1925–1927 роках регулярно публікувалась рубрика "Термінологічний куток" [5; 6], в якій висвітлювались мотивація використання окремих технічних термінів, а також діяльність термінологічної комісії в Празі, членами

якої були вчені та інженери-емігранти з України. У числі 2 за 1927 рік у рубриці "Особисті вісти" повідомляється, що інженер Петро Франко, син Івана Франка, склав словник "хемічної номенклатури" тлумачного типу обсягом біля 300 сторінок. У числі 3 за 1927 рік міститься досить різка критична рецензія на словник Дарморосів [7] відомого металурга, діяча УНР Михайла Корначевського. Долучився до термінологічної дискусії і Михайло Єремійв [8], відомий журналіст, колишній секретар Центральної Ради, а потім у 1923–27 доцент Української Господарської Академії в Подєбрадах (Чехословаччина).

Цікавими з точки зору термінології космічної техніки є (мабуть, одні з перших у цій царині українською мовою) публікації Олеса Згорлякевича у друкованому на гектографі українськими студентами в Гданську технічному журналі "Чорноморе" [9] та Юрія Лашкевича [10] і Юрія Крохмалюка [11] в "Технічних вістях", а також І.Раковського [12], в журналі "Життя і знання". Докладний критичний аналіз технічної термінології, вживаної в Українській загальній енциклопедії, містить стаття Романа Кахникевича і Богдана Пристая [13], поміщена під рубрикою "Ріжне". У ній при загальній позитивній оцінці термінології енциклопедії все ж вказується на неточності окремих визначень та термінів, зокрема в галузі електротехніки. Так, Б.Пристай застерігає від переплутування понять "справности" (тогочасний термін для потужності) з поняттям "спроможности праці" (тобто енергії). Подібні міркування висловлюються у статті Богдана Пристая [14], де вказується на подібне звучання, а від того й плутанину понять "натуга струї" (тобто сучасна "сила струму") та напруга (термін, що відтоді не змінився).

Про роботу "підкомісії для електротехнічної термінології" Науково-технічної комісії НТШ, що розпочала свою діяльність у травні 1932 повідомляється у статті [15] за підписом "Р.К" (мабуть, Роман Кахникевич, – інженер-електрик, член редакційної колегії "Технічних вістей"). У ній викладено чіткий і, мабуть, на сучасному етапі не застарілий алгоритм термінологічної роботи, який подаємо без граматичних змін.

"Спосіб праці підкомісії слідує. По дискусії над даним терміном т.е. по розваженні всіх "за" й "проти", Комісія пропонує задержати назву, за якою заявилась більшість Комісії. Усі пропоновані Комісією терміни виписують з порядковими числами в одній колюмні; тут можуть бути такі випадки: а) Дане поняття не сміє мати більше назв чим одну (прим. назви фізикальних величин); тоді виписують лиш одну назву, а в окремій замітці під тим самим порядковим числом подає Комісія причину, чому саме даний термін вибрала, а відкинула такі а такі-то назви. б) Якщо Комісія не може рішити, який термін для поняття під а) має бути задержаний, виписує кілька назв, піддаючи їх дискусії поза Комісією і зазначаючи в замітці, що з даних термінів має бути вибраний лиш один, як обов'язуючий. в) Якщо яке поняття може мати кілька рівнорядних назв, Комісія виписує усі під одним порядковим числом, мотивуючи їх вибір, о скільки це потрібне, в окремій замітці. – Побіч пропонованих назв виписує Комісія в другій колюмні терміни проєктовані в словнику електротехнічної термінології інж. Шелудька, зредагованім Електротехнічною Секцією Інституту Української Наукової Мови УАН. Третя колюмна обіймає польські назви, четверта німецькі.

Передискутований матеріал з замітками розсилатиме підкомісія у відбитках інженерам (передусім електротехнічного та машинового фаху), професором фізики, науковим установам та іншим заінтересованим в устійненню електротехнічної термінології. Усі, що одержать відбитки, повинніби по перегляненню матеріалу надіслати підкомісії свої завваги

в означені речинці. По тім речинці Комісія переглядає надіслані завваги, вирішує остаточно, які терміни мають обов'язувати, піддає під затвердження природно-математ. лікар. Секції НТШ, та видає окремих бюлетен. Цей бюлетен розсилатиме Комісія як попередні відбитки, а крім цього одержать його редакції часописів та журналів і школи".

1. Феценко-Чопівський. Будова металів і металічних спонів//Технічні вісти. – 1925. – Чис. 1-12. 2. І.Феценко-Чопівський. Як сталь реагує на зміни температури, в котрій доводиться йому працювати? (Рекристалізація) // Технічні вісти. – 1927. – Чис. 1-4. 3. Р.В.Кучер. Наукове товариство імені Т.Шевченка. – К.: Наук. Думка, 1992. – 112с. 4. І.Кандяк. Зорганізованне праці над зібраннем української технічної термінології//Технічні вісти. – 1925. – Чис.10-12. – С.79-80. 5. Термінологічний куток//Технічні вісти. – 1925. – Чис.4-5. – С.39-40. – Чис.6. – С.48. – Чис. 7-9. – С. 64. 6. Термінологічний куток. З термінологічної комісії в Празі//Технічні вісти. – 1927. – Чис. 1. – С.30-32. 7. М. і Л.Дармороси. Словник технічної термінології з російським показчиком. – "Горно", 1926. – 292с. 8. М. Єремійв. До термінологічних титанів//Технічні вісти. – 1926. – Чис.3-4. – С.16. 9. О.Згорлякевич. Децо про титання о можливости міжпланетного сполучення//Чорноморе. – Даниціг – 1925. – Чис.2. 10. Ю.Лашкевич. Чи є можливість міжпланетної комунікації//Технічні вісти. – 1928. – Чис.4. – С.108-112. 11. Ю.Крохмалюк. Децо про можливість ракетної комунікації // Технічні вісти. – 1929. – Чис.11. 12. І.Раковський. Здобуття всесвітніх просторів // Життя і знання. – 1928. – Чис.12. 13. Р.Кохнікевич, Б.Пристаї. Українська загальна енциклопедія//Технічні вісти. – 1932. – Чис.4-6. – С.167-176. 14. Б.Пристаї. Унормування науково-технічної термінології // Технічні вісти. – 1932. – Чис.4-6. – С.177-179. 15. Р.К. Праця над технічною термінологією в Науково-Технічній Комісії НТШ у Львові // Технічні вісти. – 1932. – Чис. 4-6. С.179-180.

Наталія Місник¹, Людмила Симоненко²

¹Національний медичний університет ім. О.О. Богомольця, м.Київ

²Інститут української мови НАНУ, м.Київ

ПРО “СТАН ЗДОРОВ’Я” МОВИ МЕДИЦИНИ (ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ)

© Наталія Місник, Людмила Симоненко, 2002

У статті висвітлено проблеми лінгвістичного вдосконалення сучасної клінічної термінології української мови, акцентовано увагу на проблемі нормування терміноодиниць, зокрема усуненні таких недоліків, як варіативність, синонімічність у досліджуваній терміносистемі.

The article analyses the problems linguistic improvements modern clinical terminology of Ukrainian language, gives accent to the problem of terminological standard, in especial of the elimination such defect as varies, synonymy in the research of terminological system.

Авторитетне джерело – статут Всесвітньої організації охорони здоров’я трактує базове медичне поняття *здоров’я* як “... стан певного фізичного, душевного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних дефектів” [5, с.58].

Правомірним було б, на нашу думку, сьогодні ставити питання про “мовне благополуччя” або “мовне здоров’я” сучасної медицини, однієї з провідних галузей